

صلى الله عليه وسلم

تأییدیه اعضای هیأت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیأت داوران نسخه نهایی پایان نامه آقای/خانم خدیجه پیروتی تحت عنوان: وضعیت سیاسی - اجتماعی یهودیان ایران بین سال‌های ۱۲۹۶-۱۳۰۴.ش

را از نظر شکل(فرم) و محتوی بررسی نموده و پذیرش آن را برای دریافت درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می‌کنند.

ردیف	اعضای هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضا
۱	استاد راهنما	دکتر حسین آباریان	دانشیار	
۲	استاد مشاور	دکتر حسن زندیه	استاد	
۳	نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر ابوالفضل رضوی	استاد	
۴	استاد ناظر	دکتر ابوالفضل رضوی	استاد	
۵	استاد ناظر	دکتر محمد امیر شیخ زوری	استاد	

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸/۴/۸۷ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۲۳/۴/۸۷ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۱۵/۷/۸۷ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب، ..... دانشجوی رشته ..... در تاریخ ..... ورودی سال تحصیلی ..... مقطع ..... دانشکده ..... متعهد می شوم کلیه نکات مندرج در آئین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین‌نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضا: .....
تاریخ: .....

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته تاریخ ایران اسلامی است که در سال ۱۳۹۰ در دانشکده علوم انسانی

دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم/جناب آقای دکتر حسین سربازیان، مشاوره

سرکار خانم/جناب آقای دکتر حسن زریب، و مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر

از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب حسین سربازیان دانشجوی رشته تاریخ ایران اسلامی مقطع کارشناسی ارشد

تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: حسین سربازیان

تاریخ و امضا:

حسین سربازیان
۹۱،۳،۲۲

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته تاریخ (گرایش ایران دوره اسلامی)

وضعیت سیاسی - اجتماعی یهودیان ایران بین سالهای ۱۲۹۶-۱۳۰۴.ش

نگارنده:

خدیجه پیرونی

استاد راهنما:

دکتر حسین آبادیان

اسفند ۱۳۹۰

تقدیم

این ناچیز را اگر قدری است به رنج و زحمت های جبران ناپذیر پدرم، آنکه قامت

خم کرد تا من ایستاده بمانم و فداکاری و محبت های مادرم، فرشته ای که لحظه

لحظه ای زندگیم ثمره ایثار اوست و راحتی امروزم نتیجه سختی های دیروز

آنهاست و به بهترین های بی بدیل زندگیم، خواهران و برادران عزیزم پیشکش

می کنم.

تشکر و قدردانی

خدای را سپاس می گویم به خاطر مهربانی بی حدش که کمک کرد تا مرحله دیگر از تلاش در راه کسب علم را طی کنم.

بر خود لازم می دانم که از زحمات کسانی که در این راه مرا یاری کردند تشکر نمایم. در ابتدا از استاد بزرگوارم جناب آقای حسین آبادیان نهایت سپاس را دارم که با راهنمایی های عالمانه خویش در تهیه این مجموعه مرا یاری و هدایت نمودند، همچنین از جناب آقای حسن زندیه که به عنوان استاد مشاور قبول زحمت فرمودند، کمال تشکر را دارم. از استادان ارجمند جناب آقای ابوالفضل رضوی و جناب آقای محمد امیر شیخ نوری که به عنوان استادان ناظر مرا در این تحقیق همراهی نمودند، تشکر و قدردانی می نمایم.

چکیده

سالهای ۱۲۹۶-۱۳۰۴ ه.ش، سال‌های پر چالشی برای یهودیان ایران بود؛ تحولات یهودیان جهان بر وضعیت یهودیان ایران نیز تأثیر داشت. اعلامیهٔ بالفور مقدمه تشکیل انجمن‌ها و تشکلات زیادی در میان یهودیان ایران بود. تشکیل انجمن صفت عبر، مقدمهٔ تأسیس انجمن صهیونیست ایران گردید. در این دوره فعالیت یهودیان در امور اجتماعی و سیاسی گسترش چشم‌گیری داشت. تلاش برای احقاق حقوق خود و همکاری با اکثریت جامعهٔ ایران در امور اجتماعی میان یهودیان تشدید شد. روی کار آمدن رضا خان بر آزادی‌های یهودیان در همه‌ی امور افزود. گسترش روابط یهودیان با مسلمانان، از شدت تنش‌ها می‌کاست.

در بین سالهای ۱۲۹۶-۱۳۰۴ ه.ش، مدارس آلیانس فرانسه و مدارس آلیانس بنی اسرائیلی برای ارتقای سطح دانش یهودیان تلاش بسیاری نمودند و تا حد بسیار زیادی هم در این کار موفق بودند. از موارد مهم این دوره از تاریخ یهود، انتخابات دوره پنجم مجلس شورای ملی است که بر خلاف انتخابات دوره‌های قبل از شور و هیجان خاصی برخوردار بود. این تفاوت بیشتر ناشی از ورود شخص جدیدی به نام مسیو حییم به صحنه رقابت‌های انتخاباتی و سیاسی یهودیان است. وی توانست توجه بسیاری از یهودیان را به طرف خود جلب کند.

از مسائل دیگر مربوط به یهودیان ایران، مسئله مهاجرت و ارتباط آن با صهیونیسم می‌باشد. با افزایش فعالیت صهیونیست‌ها، بر تعداد یهودیان مهاجر هم افزوده می‌شد. با وجود اقدامات پیشگیری‌کننده دولت ایران و وضعیت مبهم مهاجرین در سرزمین جدید، روند مهاجرت یهودیان به فلسطین ادامه داشت.

به طور کلی می‌توان گفت یهودیان ایران آزادانه به فعالیت‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... مشغول بودند و هر چه زمان جلوتر می‌رفت از مشکلاتشان به عنوان یک اقلیت کاسته می‌شد.

کلمات کلیدی: ایران، یهودی، اعلامیهٔ بالفور، انجمن صفت عبر، صهیونیست، رضا خان، مدارس آلیانس، مجلس

شورای ملی، مسیو حییم

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
1.....	فصل اول: مقدمه و کلیات طرح تحقیق
۲.....	۱-۱- مقدمه
۴.....	۱-۲- کلیات
۴.....	۱-۲-۱- تعریف مسأله، اهداف و سؤالات تحقیق:
۷.....	۱-۲-۲- فرضیه ها:
۷.....	۱-۲-۳- سابقه و ضرورت انجام تحقیق
۷.....	۱-۲-۴- مواد و روش انجام تحقیق
۸.....	۱-۲-۵- جنبه جدید بودن و نوآوری
۸.....	۱-۳- بررسی و نقد منابع
۸.....	۱-۳-۱- کتابها
۱۰.....	۱-۳-۲- اسناد
۱۰.....	۱-۳-۳- نشریات
12....	فصل دوم: وضعیت جامعه‌ی یهودیان ایران بعد از مشروطیت تا کودتای ۱۲۹۹ ه.ش
۱۳.....	۱-۲- مشروطیت و یهودیان ایران
۱۸.....	۲-۲- تغییر دین یهودیان بعد از مشروطیت
۲۱.....	۳-۲- مختصری از تاریخچه صهیونیسم
۳۰.....	۴-۲- یهودیان ایران و اعلامیه‌ی بالفور
۳۰.....	۴-۲-۱- انجمن عبرت هم‌هزقت عبر
۳۴.....	۴-۲-۲- انجمن نیک خواه و انجمن شم طوب

- ۳۵..... ۲-۴-۳- انجمن صهیونیست ایران
- ۴۱..... ۲-۴-۳-۱- تجدید سازمان انجمن صهیونیست ایران
- ۴۳..... ۲-۵-۵- کنفرانس سان رمو و تأثیرات آن در میان جامعه یهود ایران
- ۴۳..... ۲-۵-۱- خوشحالی صهیونیست ها:
- ۴۴..... ۲-۵-۲- گسترش مهاجرت یهودیان از ایران
- ۴۵..... ۲-۵-۳- انتشار روزنامه
- ۴۷..... ۲-۶- صعود رضا خان و مواضع صهیونیست های ایران

فصل سوم: تحولات جامعه ی یهودیان ایران بعد از کودتای ۱۲۹۹ ه.ش..... 49

- ۵۰..... ۳-۱- تقاضای صهیونیست ها برای گسترش شعبات در سراسر ایران
- ۵۳..... ۳-۲- شروع اختلافات میان جامعه یهودیان ایران
- ۵۵..... ۳-۳- ورود مسیو حییم به صحنه فعالیت های سیاسی
- ۵۶..... ۳-۴- انجمن ترقی و انجمن حوببه صیون
- ۵۶..... ۳-۵- انجمن امید
- ۵۸..... ۳-۶- وقایع آذربایجان
- ۶۱..... ۳-۷- تلاش انجمن صهیونیست برای جلب همکاری حییم
- ۶۳..... ۳-۸- ماجرای خر شیخ و اغتشاش
- ۶۵..... ۳-۹- ادامه اختلافات
- ۶۸..... ۳-۱۰- پس از انتخابات

فصل چهارم: مهاجرت یهودیان ایرانی..... 72

- ۷۳..... ۴-۱- مهاجرت و اشکال مختلف آن
- ۷۹..... ۴-۲- سازماندهی و منع مهاجرت یهودیان از سوی دولت ایران
- ۸۵..... ۴-۳- مهاجرت یهودیان روسی از طریق ایران و مهاجرت یهودیان در داخل کشور

فصل پنجم: وضع تعلیم و تربیت و مدارس یهودیان 86

- ۱-۵- فعالیت‌های فرهنگی و ادبی یهودیان ۸۷
- ۲-۵- تعلیم و تربیت در میان یهودیان ۸۸
- ۳-۵- تاریخچه ای از مدارس آلیانس در ایران ۹۱
- ۱-۳-۵- مدارس آلیانس فرانسه ۹۱
- ۱-۳-۵-۱- افتتاح مدرسه ۹۴
- ۲-۳-۵-۱-۲- مدرسه آلیانس فرانسه تهران ۹۶
- ۳-۳-۵-۱-۳- شهریه ۹۷
- ۴-۳-۵-۱-۴- عدم پذیرش مفتشین دولتی و پروگرام وزارت معارف: ۹۸
- ۵-۳-۵-۱-۵- شعب آلیانس فرانسه ۱۰۰
- ۲-۳-۵-۲- مدارس آلیانس اسرائیلی ۱۰۰
- ۱-۳-۵-۲-۱- اتحادیه جهانی یهود ۱۰۱
- ۲-۳-۵-۲-۲- تاریخچه مختصری از تأسیس مدارس آلیانس اسرائیلی در ایران ۱۰۳
- ۳-۳-۵-۲-۳- تعداد شاگردان، بودجه و برنامه درسی آلیانس ۱۰۴
- ۴-۳-۵-۲-۴- شعب آلیانس بنی اسرائیل ۱۰۵
- ۱-۴-۲-۳-۵- تهران ۱۰۵
- ۲-۴-۲-۳-۵- اصفهان ۱۰۶
- ۳-۴-۲-۳-۵- همدان ۱۱۲
- ۴-۴-۲-۳-۵- شیراز ۱۱۷
- ۵-۴-۲-۳-۵- کردستان ۱۱۷
- ۶-۴-۲-۳-۵- کرمانشاه ۱۱۸
- ۷-۴-۲-۳-۵- یزد ۱۲۲

۱۲۳ ..... ۵-۳-۲-۴-۸- کاشان

۱۲۷ ..... ۵-۳-۲-۴-۹- محمره

129..... فصل ششم: مشاغل یهودیان ایران

۱۳۰ ..... ۶-۱- وضعیت اقتصادی یهودیان

۱۳۱ ..... ۶-۲- فعالیت طبیبان یهودی

۱۳۲ ..... ۶-۲-۱- کردستان

۱۳۲ ..... ۶-۲-۲- کاشان

۱۳۲ ..... ۶-۲-۳- قم

۱۳۳ ..... ۶-۲-۴- بروجرد

۱۳۵ ..... ۶-۲-۵- نهاوند

۱۳۵ ..... ۶-۲-۶- زنان قابله

۱۳۵ ..... ۶-۳- تجار یهودی

۱۳۵ ..... ۶-۳-۱- محمره

۱۳۶ ..... ۶-۳-۲- کرمانشاه

۱۳۷ ..... ۶-۳-۳- اصفهان:

۱۳۷ ..... ۶-۴- قاچاق

۱۳۸ ..... ۶-۵- مشروب فروشی

۱۳۹ ..... ۶-۶- حفریات و عتیقه

۱۴۱ ..... ۶-۷- کارهای دیگری که یهودیان به آن اشتغال داشتند

143..... فصل هفتم: یهودیان در انتخابات دوره پنجم مجلس شورای ملی

۱۴۴ ..... ۷-۱- یهودیان و انتخابات دوره پنجم

۱۴۴ ..... ۷-۲- طرفداران مسیو حییم

۱۴۷	..... مخالفان مسیو حییم
۱۵۳	..... قوانین مربوط به انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان
۱۵۵	..... انجمن نظارت انتخابات کلیمیان تهران
۱۵۹	..... درخواست تعرفه انتخابات:
۱۶۰	..... اعتراض به تقلب در انتخابات در شهرهای مختلف
۱۶۰	..... تهران ۱-۷-۷
۱۶۳	..... همدان ۲-۷-۷
۱۶۴	..... کاشان ۳-۷-۷
۱۶۵	..... اصفهان: ۴-۷-۷
۱۶۶	..... یزد ۵-۷-۷
۱۶۷	..... کرمانشاه ۶-۷-۷
۱۶۷	..... آراء شهرهای مختلف یهودی نشین ۸-۷-۷
۱۷۲	..... نتیجه گیری
۱۷۴	..... منابع و مآخذ
۱۸۹	..... پیوست (تصویر گزینه اسناد)
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	..... چکیده انگلیسی

فصل اول: مقدمه و کلیات طرح تحقیق

۱-۱- مقدمه

پژوهش در مورد موضوعات تاریخی کاری مشکل می باشد؛ مخصوصاً موضوعاتی که مورد بی توجهی نویسندگان، روزنامه نگاران، و تاریخ پژوهان بوده و در طول زمان مورد بی مهری قرار گرفته‌اند. تبیین اوضاع مردمانی که به دلیل سکونت طولانی مدت در سرزمین ایران، هویت ایرانی گرفته بودند اما برای خود تشکیلات خاص و جداگانه‌ای داشتند، کاری سخت و حساس است. سخت از آن جهت که پژوهش کمی در مورد آن صورت گرفته و حساس از آن جهت که برداشتن گامی اشتباه مردمانی را که از قدیمی‌ترین اقوام ساکن این سرزمین‌اند، دلگیر خواهد کرد.

این پژوهش با مشکلات فراوان از جمله کمبود منابع روبرو بود، سعی شد این کمبود با جمع آوری اسناد مختلف رفع گردد، اما اسناد هم نتوانست ابهامات فراوان این دوره را برطرف سازد. از مشکلات دیگر یکدست نبودن نحوه نوشتاری بعضی از اسامی در اسناد و منابع تاریخی بود از این رو سعی شده تا این اسامی یکدست شود. از جمله اسم "حیییم" به چندین شیوه "حیییم"، "حیم"، "حایم"، "حییم" نوشته شده است. یا واژه صهیونیسم به صورت "صیونیسم" هم نوشته شده، اسم روزنامه هگئولا هم به اشکال مختلف نوشته شده است. با توجه به اینکه اشکال مختلف اسامی و واژه‌ها باعث نوعی ناهماهنگی در متن می‌شد، یک شکل این واژه‌ها انتخاب و از آوردن انواع مختلف نوشتاری آنها خودداری شد، اما در متن اسناد، همان شکل نوشتاری واژه که در اصل سند آمده آورده شد.

یهودیان مردمانی هستند که در طول تاریخ در معرض بدترین تهمت‌ها و بدبینی‌ها واقع شده و سخت‌ترین آزارها را تحمل کرده، با این حال کمترین انعطاف را از خود نشان داده‌اند. اینان کسانی بوده‌اند که با چنگ و دندان اعتقادات خویش را حفظ کرده و کمتر به دیگر ادیان روی آورده‌اند. زندگی در محله‌های مخصوص و خودداری از اختلاط با دیگر اقوام و ادیان و نیز مطرح ساختن خود بعنوان قوم برگزیده، بیش از پیش موجبات انزوای آنها را

فراهم می‌کرد. با مطالعه ابعاد مختلف زندگی یهودیان مخصوصاً بعد مذهبی و اقتصادی بیشتر می‌توان به عوامل این رفتارها پی برد.

یهودیان ایران بعد از مشروطیت صاحب حقوقی مساوی با حقوق اکثریت جامعه‌ی ایران شدند. مشروطه آنان را از انزوای محله‌هایشان درآورد و به آنان هویت اجتماعی و سیاسی داد. بررسی تاریخ یهودیان بعد از مشروطیت از جذابیت خاصی برخوردار است. شرکت آنها در فعالیتهای اجتماعی و سیاسی آنها را از انزوا درآورد و جنب جوش تازه‌ای در میان آنها برای شرکت در فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی به وجود آورد. مخصوصاً مدارس آلیانس در ارتقای سطح دانش و تحویل یهودیان تحصیل کرده به جامعه ایران، نقش اساسی داشت.

در آغاز این پایان‌نامه به کلیات تحقیق، سؤالات، فرضیه‌ها، اهداف، پیشینه و ضرورت انجام تحقیق و معرفی منابع پرداخته شده است.

فصل دوم وضعیت یهودیان بعد از مشروطیت و تأثیر انقلاب مشروطه در اوضاع یهودیان را مورد بررسی قرار می‌دهد. آنگاه با ذکر تاریخچه‌ی مختصری از صهیونیسم، سعی شده تا آنچه را که یهودیان ایران بعد از اعلامیه بالفور از سر گذراندند بهتر تبیین نماید. بعد از آن به تأثیر تحولات جهانی در میان یهودیان ایران پرداخته شده است و تأثیر اعلامیه بالفور و کنفرانس سان رمو بر فعالیتهای تشکیلاتی یهودیان ایران مورد بررسی قرار گرفته است. در این فصل دیدگاههای مختلف در مورد تشکیل انجمن صهیونیسم، ایران مطرح می‌گردد و مقدمات شکل‌گیری انجمن صهیونیست ذکر می‌گردد. انجمن‌های مختلفی که تا کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ ه.ش توسط یهودیان ایران تأسیس شد، نیز معرفی شده‌اند.

در فصل سوم به وضعیت جامعه یهود ایران بعد از کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ ه.ش، پرداخته می‌شود. در این فصل فعالیتهای مختلف صهیونیست‌ها و تقاضای آنها برای گسترش شعبات در ایران ذکر می‌گردد. در ضمن ذکر وقایع، به تحول بزرگی که با ورود مسیو حییم به صحنه رقابت سیاسی یهودیان ایران ایجاد شد، پرداخته

می‌شود. ورود او که با تحولاتی چون ایجاد اختلاف میان جامعه یهود ایران، ایجاد انجمن های جدید، انتخاباتی متفاوت از دوره‌های قبل برای یهودیان همراه بود، در این فصل مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در فصل چهارم به مسئله مهاجرت یهودیان پرداخته می‌شود. در این فصل کوشش شده تا بر اساس اسناد، تصویر نسبتاً روشنی از مهاجرت یهودیان و نحوه عملکرد دولت در مقابل آن ارائه گردد.

در فصل پنجم سعی شده است تا با استفاده از اسناد به وضعیت فرهنگی یهودیان و مدارس آلیانس توجه شود. مدارس آلیانس که خود به مدارس آلیانس فرانسه و مدارس آلیانس اسرائیلی تقسیم می‌شود در این فصل از نظر برنامه درسی، نحوه تأمین مخارج، شهریه دریافتی از دولت ایران، عملکرد مدارس در مقابل مفتشین دولتی و شعب آلیانس در شهرهای مختلف مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

در فصل ششم پایان نامه سعی شده به مشاغلی که یهودیان به آن مشغول بوده‌اند، پرداخته شود. از جمله به وضعیت طبیبان یهودی در شهرهای مختلف، تجار یهودی، قاچاق کالا، مشروب فروشی و ... پرداخته شده است.

فصل هفتم پایان‌نامه به انتخابات دوره پنجم کلیمیان می‌پردازد. و به دو دسته‌ای که در این انتخابات در مقابل هم قرار گرفته بودند، توجه می‌شود. تبلیغات، شکایات، اعتراضات و رقابت این دو گروه از مسائل جالب و خواندنی است که بر اساس اسناد، گردآوری شده است.

۱-۲-۲- کلیات

۱-۲-۱- تعریف مسأله، اهداف و سؤالات تحقیق:

بیان مسأله :

یهودیان که از زمان باستان در ایران ساکن شده بودند، تحولات زیادی را از سر گذرانده‌اند. زندگی به عنوان یک اقلیت، محدودیتهایی را برای یهودیان به وجود می‌آورد. بعد از مشروطیت و تدوین قانون اساسی که همه مردم

ایران را با هر دین و مذهبی برابر می‌دانست، امید می‌رفت که وضعیت یهودیان بهتر شود. اما هر از گاهی ضعف حکومت‌های وقت و تعصبات دینی مردم، مانع از اجرای قانون می‌شد. در حالیکه یهودیان جهان مدت‌ها قبل فعالیت خود را در جهت کسب حقوق یکسان با اکثریت جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کردند، آغاز کرده بودند. مدت‌ها قبل صهیونیسم با انتشار کتاب «دولت یهود» اثر تئودور هرتزل در سال ۱۸۹۶م تولد یافته بود. و اولین کنگره صهیونیست در سال ۱۸۹۷م در شهر بال سوئیس تشکیل شده بود، یهودیان سراسر جهان را به مهاجرت به فلسطین و سکونت در آنجا فرا می‌خواند. هر چند قبل از آن نیز از سال ۱۸۸۰م دسته‌هایی از یهودیان به فلسطین کوچ کرده بودند. با انتشار اعلامیه بالفور در سال ۱۹۱۷م/۱۲۹۶ه.ش توسط انگلیس، مهاجرت یهودیان به فلسطین شدت یافت.

کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ه.ش، دولت سید ضیاءالدین طباطبایی را بر سر کار آورد و رضاخان را در ایران بر مسند قدرت نشانید. با سقوط سید ضیاء در سوم خرداد ۱۳۰۰ه.ش، سردار سپه زمامدار واقعی ایران شد. او توانست با کمک ارتش جدید، آثار ملوک الطوایفی را نابود و امنیت را در کشور برقرار سازد. وی همچنین توانست قدرت دولت مرکزی را تحکیم نماید. با خلع سلسله قاجاریه توسط مجلس شورای ملی در سال ۱۳۰۴ه.ش، مجلس مؤسسان پادشاهی را به رضاخان تفویض کرد.

مشروطیت آغاز تحولی برای یهودیان ایران بود، اما این تحول با حکومت رضا شاه پیگیری و تثبیت شد. یهودیان موفق شدند انجمن‌های مختلفی تشکیل دهند. یهودیان ایران برای جلب کمک‌های فرهنگی و اقتصادی، نام انجمن صفت عبر را به انجمن صهیونیست (صهیونیست) ایران تغییر دادند و اولین جلسه‌ی آن در سال ۱۹۱۷م/۱۲۹۶ه.ش تشکیل شد. با سلطنت رضاشاه اقدامات اساسی در جهت بهبود وضع آسایش و آزادی یهودیان ایران پدید آمد. به گونه‌ای که یهودیان عصر او را همانند کوروش کبیر دانسته‌اند. اوضاع یهودیان در زمان او رو به ترقی گذاشته و تعداد یهودیان در پایتخت رو به افزایش یافت و یهودیان شهرستانها برای استفاده

از وضع مطلوب یهودیان پایتخت، روانه آنجا شدند. امنیت نسبی ایجاد شده، مانع حرکت‌های خودسر مردم علیه یهودیان می‌شد و آنان مجال پیشرفت و گسترش مدارس و انتشار روزنامه و تشکل‌های اجتماعی را یافتند.

مدارس آلیانس که تأسیس آن به زمان قاجار باز می‌گردد، عامل مهم وحدت میان یهودیان ایران به شمار می‌رفت و موجب ارتقای سطح علمی و شغلی آنان بود، درحالی‌که اکثر ایرانیان از تحصیل محروم بودند، این امر می‌توانست در اشغال پست‌های دولتی توسط آنان مؤثر واقع شود.

تحولات جهانی در رابطه با موضوع یهودیان در این سالها بسیار مهم است زیرا سالهای بین دو جنگ جهانی بود و این زمانی بود که گرایشهای ضد سامی و آنتی سمیتیزم در آلمان شدید بود. این امر از این نظر که می‌توانست بر موضع حکومت ایران در رابطه با یهودیان تأثیر بگذارد، قابل تأمل است.

با وجود اعلام بی‌طرفی ایران در جنگ دوم جهانی، ایران از شمال و جنوب مورد تجاوز متفقین قرار گرفت و با حرکت قوای متفقین به سوی تهران در ۲۵ شهریور ۱۳۲۰، رضاشاه ناچار شد به نفع ولیعهدش، محمد رضا شاه از سلطنت استعفا دهد و دوران سلطنت او به پایان رسید.

سوالات تحقیق :

- ۱- اوضاع حاکم بر ایران در بین سالهای ۱۲۹۶-۱۳۰۴ ه.ش، چه تأثیری بر وضعیت یهودیان گذاشت؟
- ۲- شرایط سیاسی حاکم بر ایران در دوره بعد از جنگ اول جهانی و تحولات بعد از آن، چه پیامدهایی بر اوضاع سیاسی- اجتماعی یهودیان ایران گذاشت؟
- ۳- یهودیان ایران چه نهادها و انجمن‌هایی را در سال‌های ۱۲۹۶-۱۳۰۴ ه.ش تأسیس کردند؟

۱-۲-۲- فرضیه ها:

فرضیه ۱- این دوران محیطی باز را برای بدست آوردن آزادی های سیاسی و اجتماعی و... توسط یهودیان فراهم ساخت.

فرضیه ۲- با توجه به تحول و دگرگونی ایجاد شده در کشور به نظر می رسد که یهودیان نسبت به قبل از وضعیت بهتری برخوردار باشند و به پیشرفت های قابل توجهی در زمینه های مختلف دست یابند.

فرضیه ۳- انجمن صفت عبر و انجمن صهیونیست از انجمنهایی بود که تأسیس شدند و هدف از آنها رواج زبان عبری و جلب کمک های اقتصادی و فرهنگی یهودیان جهان بود.

۱-۲-۳- سابقه و ضرورت انجام تحقیق

در مورد تاریخ سیاسی و اجتماعی یهودیان بین سالهای ۱۲۹۶-۱۳۰۴.ش تحقیق و پژوهشی صورت نگرفته است. این پژوهش بر آن است با استفاده از اسناد این دوره و منابع و تحقیقات جدید تا حد امکان وضعیت یهودیان را در این دوران تشریح نماید.

از اهداف این تحقیق، مطالعه بی طرفانه و بدون قصد و غرض تاریخ یهودیان ایران و تبیین گوشه هایی از تاریخ مربوط به اقلیت های دینی می باشد، مخصوصاً یهودیان که سکونت طولانی مدت آنها در ایران، به آنها هویتی ایرانی بخشیده است. هدف اصلی این تحقیق بررسی اوضاع یهودیان ایران در فاصله سالهای ۱۲۹۶-۱۳۰۴.ش و نیز تأثیر تحولات جهانی بر آنها می باشد.

۱-۲-۴- مواد و روش انجام تحقیق

منابع انجام این تحقیق بیشتر اسناد یهودیان مربوط به سالهای ۱۲۹۶-۱۳۰۴.ش می باشد و مبتنی بر گردآوری اطلاعات کتابخانه ای و فیش برداری است. روش تحقیق توصیفی می باشد.